

TALABALAR MUSTAQIL TA'LIMINI KOGNITIV YONDASHUV ASOSIDA PERSONALLASHTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Boynazov Z.U.

Termiz davlat pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'limda matematika va ona tili kafedrasida o'qituvchisi

Turobov M.S.

Termiz davlat pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'limda matematika va ona tili kafedrasida o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: paradigma, kompetensiya, didaktik, kreativ, protses, usul, yo'nalish, interaktiv

Ключевые слова: парадигма, композиция, дидактический, творческий, процесс, метод, направление, интерактивный

Key words: paradigm, competence, didactic, creative, process, method, orientation, interactive

РЕЗЮМЕ:

Zamonaviy ta'lim paradigmasida talabalarning mustaqil ishlariga muhim didaktik maqsad berishga imkon beruvchi kompetentsiyaga asoslangan yondashuvni shakllantirishning asosiy tamoyillari haqida.

РЕЗЮМЕ:

Об основных принципах формирования компетентностного подхода, позволяющего придать самостоятельной работе учащихся в современной образовательной парадигме важное дидактическое назначение.

SUMMARY:

About the basic principles of the formation of a competency-based approach in the modern educational paradigm, which allows to give an important didactic goal to the independent work of students.

Kognitiv tizim, kognitiv tuzilma (lotincha: cognitio «idrok, tasavvur qilish, ishning tahlili») - xarakter, tarbiya, kuzatish va atrofdagi dunyoni aks ettirish natijasida ongda rivojlangan bilimlar tizimi (shaxsning). Ushbu tizimga asoslanib, maqsadlar qo'yiladi va ma'lum bir vaziyatda qanday harakat qilish kerakligi haqida qarorlar qabul qilinadi, kognitiv jarayondan qochishga harakat qiladi. Kognitiv tizimning asosi - fikrlash, ong, xotira va tilning o'zaro ta'siri; bunday tizimning tashuvchisi insonning miyasi

Kognitiv tizimning belgilovchi xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- ekspressivlik — til tizimi vositasida so‘zlashuv qobiliyati;
- samaradorlik — amaliy muammolarni tez va samarali hal qilishga yo‘naltirish;

Pedagogika yo‘nalishida talim olayotgan oliy ta‘lim muassasasi talabasining ijodiy salohiyatini oshirishning eng yaxshi usullaridan biri bu - mustaqil ijodiy faoliyat hisoblanadi. Ushbu yo‘l talabani mavjud ilmiy muammoni shakllantirish ilmiy va amaliy yechim yo‘lini ishlab chiqish, yechim bo‘yicha umumiy natijaga erishish, isbotlash kabi ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Mustaqil ijodiy faoliyat talabalarni samarali kasbiy mahoratini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. [1]

Mustaqil ta‘lim ijodiy faoliyat olib talabalarni o‘quv mashg‘ulotida olgan bilimlarini hayotda namoyon etish, o‘qituvchi ishtirokisiz mustaqil kreativlik asosida qaror qabul qilishiga o‘rgatadi. Mustaqil ijodiy faoliyatni to‘g‘ri shakllashtirish har qanday o‘quv predmetini o‘zlashtirish imkoniyatini oshirishi, qaysidir manoda talabani bilim, malaka, ko‘nikma olishiga undashi, motivatsiyasini oshirishi lozimdir. Hozirgi kunda talaba shaxsi uchun mustaqil ijodiy faoliyatning o‘quv protsesining yuklamasi sifatida belgilanib qolganligi, mustaqil ijodiy talim mavzularini to‘g‘ridan-to‘g‘ri fan dasturidagi mavzular bilan bir xilligi, mustaqil ish mavzusining malum bir muammoga yo‘naltirilmaganligi balki aksariyat hollarda turli manbaalardan olinadigan tayyor materiallar orqali yoritilishi hamda mustaqil ijodiy ishni amaliyotda tatbiq qilmaslik kabi holatlar talim sifati samaradorligining dolzarb muammolaridan biri. Talabalarning mustaqil ijodiy faoliyatlarini pedagogik boshqarish.

Talaba o‘zining harakatini rejalashtirishi.

- O‘z maqsadini tanlash, ularga erishishning yo‘l va vositalarini aniqlashi.
- Berilgan topshiriqlarni yechish uchun o‘z imkoniyatlarini birlashtirish, ta shkillashtirishi.
- O‘z faoliyatini nazorat qilishi va mos ravishda baholash.
- O‘zining keyingi harakatlarini o‘zi nazorat qilishi va o‘zini o‘zi baholashni amalga oshirishi. Talabalarning mustaqil ta‘lim va ijodiy ishini tashkil etishda uning quyidagi shakllaridan foydalanish mumkin. [2]

- ayrim nazariy mavzularni o‘quv adabiyotlar yordamida kutubxonada mustaqil o‘zlashtirish va mavzuning mohiyatini yoritib berish;

- kompyuter sinflarida elektron darsliklar, vertual stendlar, multimedia dasturiy majmualari yoki o‘rgatuvchi hamda bilimlarni nazorat qiluvchi interaktiv kompyuter dasturlari yordamida topshiriqlarni mustaqil o‘zlashtirish;

- hisob-grafik, jadval-diagramma ishlarini aniq maqsadlar asosida bajarish;

doirasidagi asosiy jarayon talabalarning mustaqil ijodiy faoliyati hisoblanadi. Shuni ta'kidlash kerakki, maqsadlarni shakllantirish va qaror qabul qilish nafaqat kognitiv tizimning mazmuni va yangi olingan ma'lumotlarga, balki insonning jismoniy va ruhiy holatiga va boshqa omillarga ham bog'liq. [7]

Xususan, bu yangi olingan ma'lumotlarni taqdim etish shakliga sezilarli darajada bog'liq. Shunday qilib, talabalarning mustaqil ijodiy faoliyati, bir tomondan, faoliyat turi sifatida, ikkinchi tomondan, o'quvchilarning mustaqil ta'lim faoliyatiga yo'l-yo'riq ko'rsatadigan voqealar tizimi yoki pedagogik shartlar sifatida qaraladi. Talabalarning mustaqil ijodiy faoliyati didaktik salohiyatga ega, chunki mustaqil ta'lim, ijodiy ish jarayonida o'quv materiali bo'yicha bilimlarni o'zlashtirish ham, bu bilimlarni kengaytirish, turli xil ma'lumotlar bilan ishlash qobiliyatini shakllantirish va analitik qobiliyatlarning rivojlanishi sodir bo'ladi. Talabalarning mustaqil ijodiy faoliyatini tashkil etishda kompetensiyaga asoslangan uslubiy yondashuv mustaqil ta'lim ijodiy ish natijasida talabalar tomonidan talab qilinadigan kompetensiyaning tegishli darajasiga erishganligini hisobga olish va talabalar mustaqil ijodiy faoliyatining asosiy xususiyatlarini aniqlash imkonini berdi:

- maqsadlilik;
- xabardorlik;
- tuzilishi;
- samaradorlik;
- kreativlik.

Shunday qilib, Sun'iy kognitiv tizimlar, ya'ni kognitiv funksiyaga ega bo'lgan sun'iy intellekt belgilariga ega bo'lgan mashinalarga xos bo'lgan biologik bo'lmagan tizimlar ham ajralib turadi, bu esa, o'z navbatida, "voqealarni o'z vaqtida bog'lash, interaktiv fazoviy-vaqtni voqealar modelini qurish qobiliyatini anglatadi.[8]

Oliy o'quv yurtlarida mutaxassislar tayyorlashga kompetensiyaga asoslangan yondashuv doirasida talabalarning mustaqil ijodiy faoliyatidan kasbiy faoliyatga bosqichma-bosqich o'tishga yordam beradigan ichki motivatsiyali faoliyat sifatida qaralishi kerak. Talabalarning ijodiy mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etish jarayonida kompetensiyaga asoslangan yondashuvni amalga oshirish talabning kasbiy faoliyatini rivojlantirishga shaxsiy qo'shilishini nazarda tutadi.

Pedagogik shartlar majmuini hisobga olgan holda talabalarning mustaqil ta'lim ijodiy faoliyatini tashkil etish kompetensiyaga asoslangan yondashuv asosida talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashni ta'minlaydi. Tadqiqotchilar quyidagi shartlarni asosladilar:

- ichki va tashqi protsessual motivatsiyaning rivojlanishini ta'minlash;
- o'quv kurslarini kasbiy yo'naltirilgan vazifalar tizimi sifatida loyihalash;
- telekommunikatsiya texnologiyalari imkoniyatlaridan foydalangan holda talabalarning o'quv faoliyatini metodik jihozlash;
- talabalarning mustaqil ta'lim ijodiy ishlari ustidan nazoratni ta'minlash;
- talabalarga mustaqil ishning mavzulari, shakllari va yo'nalishlarini tanlashda o'zini o'zi belgilash imkoniyatini berish;
- talabalarning mustaqil ta'lim faoliyati uchun topshiriqlar mazmunining ijodiy xususiyati;
- talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini ilmiy-uslubiy ta'minlash va axborot bilan ta'minlash. Talabalarning mustaqil ijodiy faoliyatlarini tashkil etish jarayoni o'quv fanining xususiyatlariga, uning tuzilishiga, soatlar hajmiga, javoblarga bog'liq. [9]

Adabiyotlar:

1. Azizxodjaeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – T., 2005.
2. Muslimov N.A., Qo'ysinov O.A., Abduraxmonov Sh., Abdullayeva Q., Gaipova N. Bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilarning metodik kompetentligini shakllantirish texnologiyalari. Metodik qo'llanma. T.:TDPU Rizografi, 2014. 675 b.
3. Bobomurodova L.E. Innovation ta'lim jarayonida bo'lajak texnologik ta'lim yo'nalishi o'qituvchilarining kasbiy-metodik ijodkorligini takomillashtirish. Diss. ... Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).- Samarqand, 2022.
4. Ximmataliyev D.O. Kasbiy faoliyatga tayyorgarlikni diagnostika qilishda pedagogik va texnik bilimlar integratsiyasi: Pedagogika fanlari bo'yicha doktorlik (DSc) diss. avtoref. – T.: 2018. - 70 b..
- 5.Boynazov Z. U. From Mother Tongue Science In Elementary Grades Theoretical Foundations Of The Organization Of Extraneous Work //World of Scientific news in Science. – 2024. – T. 2. – №. 6. – C. 50-57.
6. Boynazov Z. Boshlang'ich sinflarda bugungi ta'lim jarayoni va usullari //Interpretation and researches. – 2023. – T. 2. – №. 1.
7. Boynazov Z. U. Ways to increase literacy in a mother tongue lesson //Modern Scientific Research International Scientific Journal. – 2024. – T. 2. – №. 6. – C. 29-32.
8. Boynazov Z. Boshlang'ich sinflarda ona tili va o'qish savodxonligi darslarini tashkil etish jarayoni //Interpretation and researches. – 2024. – T. 1. – №. 1.
- 9.Zafar Boynazov.In mother language and reading literacy classes uzbek children's literature for students new approaches in teaching.2022/12/12 Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL) 2/3.138-146